

A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

LYUKAS LÓRA

XXVII. ÉVFOLYAM III.

2018/3. SZÁM

**EURÓPA
FURCSA HALÁLA**

**MÉSZÖLY DEZSŐ
BALATONJA**

**EGY MAGYAR
EURÓPÁBAN
100 ÉVE SZÜLETETT
HUBAY MIKLÓS**

**ANGYALI
VÁNDOR
ANTAL BARNABÁS
VERSEI**

**MARTON ÉVA
CREDÓJA**

KÜLÖNSZÁMUNK
**A MEGÚJULT
SZABADKAI
ZSINAGÓGA**

RÉFI ZSUZSANNA

A második karrier

Marton Éva credója

Turandot, Marton Éva a Metropolitan színpadán, 1987

„Hatalmas hátizsákom az évek során megtelt élményekkel, tapasztalatokkal, ismeretekkel, és ezt mind szeretném szétosztani. Arra vágyom, hogy amikor meg kell válnom majd az élettől, akkorra ez a hátizsák üres legyen. Mert ma már tudom, hogy az odaadó szolgálat a valódi győzelem.” Így szól annak a rendkívüli aszszonynak, Marton Évának a hitvallása, akinek ez év júniusában ünnepelhetjük hetvenötödik születésnapját, s aki mindenütt, a New Yorki MET-ben, a bécsi Staatsoperben, s a milánói Scalában egyaránt magával ragadta közönségét. Amikor Birgit Nilsson azt mondta neki egy hajdani közös próbájukon, hogy ő lesz a következő Turandot, először megdöbben, ám hamar kiderült, hogy a svéd szopránnak igaza lett.

Egyedülálló nőalakjának titkairól ősszel már a fiatal énekeseknek mesél, ugyanis rendhagyó posztgraduális kurzust indít a Zeneakadémián. A világjáró énekesnővel, professor emeritával a szerepfarmálásról, a fiatalok felkészítéséről, mai lehetőségeikről, s persze a róla elnevezett énekversenyéről is beszélgettünk.

– A különleges új képzési program, amelyet a következő tanévben indít a Zeneakadémián, mi mindent foglal magába, és honnan jött az ötlete?

– Elképzeléseink szerint a Zeneakadémia szervezésében, 2018 őszétől régi vágyam teljesül majd. Mesterkurzust fogok vezetni, ahol magam adom a mindenkori kurzus témáját, s a felvett jelentkezőket meghatározott időn

belül – egy szemeszter alatt folyamatosan – tanítom majd a kívánt szerepre. Az elmúlt években ugyanis több énekes érdeklődött itthon és külföldön is, hogy hol, mikor tartok mesterkurzust. Vigh Andrea, a Zeneakadémia rektorasszonya ebben az évben szintén feltette a kérdést, hogy volna-e kedvem a Zeneakadémián tartósan mesterkurzust vezetni. Örömmel fogadtam el az ajánlatát. Fontos, hogy a már színpadon lévő fiatal énekes konzultálni tudjon egy-egy szerep nehézségeiről, s „élőben” találkozzon olyan énekes tanárral, aki maga is átélte azokat a kétségeket és szükséges korrekciókat, amelyek egy-egy figura megformálásával jártak, ráadásul pályája során már egy tapasztaltabb énekestől, karmestertől is elleshetett

Tosca, Milánói Scala, 1980

Gioconda, Marton Éva
Domingóval, Staatsoper,
Bécs, 1986

számos titkot. Tapasztalatom szerint a mai, rohanó világban már nemigen létezik elmélyült, alapos felkészülés egy-egy újabb szerepre, s az az érzésem, mintha egyre kevésbé értenének a megfelelő énekhangok kiválasztásához. A próbaidő is rövidebb, így nem jut elég idő a figurák kidolgozására. A 2018–2019-es tanév mesterkursusait már március végén, április elején meghirdetik, s az érdeklődő énekesek hangi anyaggal, életrajzzal jelentkezhetnek a Zeneakadémia által megadott címen. Az érkező felvételeket meghallgatva választom ki azokat, akikkel dolgozni szeretnék. A következő évben Puccini: *Turandot* című operája kapja a főszerepet. Egyaránt lesznek aktív és passzív énekesek, s a kurzus zárásaként a fiatal előadók bemutatják majd a tanult anyagot.

– Ön soha nem másolt senkit a pályája során? Hogyan alakult, változott egy-egy figurája, s mely szerepekkel azonosult a legjobban?

– Nem kellett másolnom senkit, akadtak jócskán saját elképzeléseim. Marton maradtam mindig, erényeimmel és hibáimmal együtt. A szívemhez legközelebb Tosca, Turandot, Gioconda és Elektra szerepei álltak.

Nem véletlen, hogy az utóbbit, Richard Strauss *Elektráját* választottam a Magyar Művészeti Akadémián, 2014. április 11-én megtartott székfoglaló előadásom témájának. Azért is, mert akkor ünnepeltük Richard Strauss születésének 150. évfordulóját, s mert pályafutásom alatt nem könnyű darabjait rendszeresen énekeltem. Az *Elektrában* – s ez zenetörténeti ritkaságnak számít – mind a három női szerepet megformáltam. Először Khrüszothémiszt, Elektra testvérét 1979-ben, a New York-i Metropolitanban, aztán *Elektrát*, 1989-ben a bécsi Staatsoperben, végül Klütaimnesztrát, az anyát, 2008-ban a barcelonai Teatro del Liceu-ban. Szerettem ezeket a figurákat. Elektra az egyik legnagyobb szerepem volt, a megformálásával igyekeztem új látásmódot hozni a zene világába. Ennek a hősnőnek nem a robusztusságát, erőszakosságát, hanem inkább a lírai oldalát próbáltam előtérbe állítani. Azt, hogy mi által alakult ki benne a mindent elsöprő gyűlölet. Mindig vágytam az új koncepciókra, amelyek újabb és újabb ötleteket adtak. *Elektrát* például egy éven belül három különböző helyen, három nagy rendezővel állítottam a színpadra, s közben felvettem lemezre is Wolfgang Sawallisch mesterrel. Bécsben – ahol az első *Elektrámat* énekeltem – Harry Kupfer és Claudio Abbado voltak a *szüleim*. Úgy akartam a színpadra állítani, ahogyan még senki nem tette: az évek alatt Elektra bár felnőtt, de csak vegetáló élőlény maradt. Bécsset követte a lemezfelvétel Münchenben. Amikor annak idején rögzítettük Wolfgang Sawallisch karmesterrel ezt az operát, akkor megértettem, hogy a zenében olyan érzéseket, érzelmeket is meg lehet jeleníteni, átadni, közvetíteni, amelyek szavakkal nem megfogalmazhatók... Olyan lelkiállapotba lehet általa kerülni, amelyet akkor él át az ember, amikor táncol. Önfeledten, boldogan... Aztán Barcelona következett, s Núria Espert rendezésében teljesen mássá vált ez a Strauss-hősnő: lágyabb, nőiesebb, szenvedőbb lett. Már azt tehettem a színpadon, amit akartam, teljesen felszabadultam. A közönség szeretett, ahogy én is őket. Megértettek és értékelték azt, hogy nem spórolok a hangommal, érzéseimmel.

Utána Londonban, a Covent Gardenben léptem színpadra a Götz Friedrich és Sir Solti György párossal. Ez a közös munka volt a csúc, és az eredmény sem maradt el: óriási sikerünk volt! „Duble Hungarian Triumph” – írta a premier után másnap szalagcímként a The Times. A három rendezés alatt kialakult a végleges *Elektrám*, amely aztán végigkísért a pályámon. S következtek a további előadások, koncertek, így többek között a legendás *Elektra* – koncertszerűen – 1991. március 3-án, a New York-i Carnegie Hallban, a Bécsi Filharmonikusokkal, Lorin Maazel vezényletével. *Elektrát* sajnos a Magyar Állami Operaházban nem tudtam elénekelni, eljátszani, túl sok

„törpe” akadályozta, hogy bemutatkozhasak életem egyik legnagyobb szerepében a hazai közönségnek...

– Miként lehet átadni a szerepekről való tudást, s azt a növendékre szabni? A tanítványok hogyan tudják a legjobban befogadni a sok évtizedes éneklés, sok száz előadás alakította kifejezést?

– A tanítványoknak azt a bizonyos tudást átadni akkor lehet, ha a tanár hiteles, s nem kíván lehetetlent a hallgatótól. Mottóm: ha nekem sikerült, neked is sikerülni fog! Kétségkívül hosszú és türelmes munkát igényel ez mindkét részből. Számos buktatót kell áthidalni, megoldani közösen. Az önbizalom hiánya, a félelem, a gátlások jelentik a legnagyobb fékezőerőt. Ezek legyőzése, a belső és a külső hallás közös nevezőre hozása néha nagyon sok időt vesz igénybe. Hosszú folyamat, amíg a levegő vétele és a célnak megfelelő adagolása is optimális lesz, s míg a fiatal énekes megérti mindezt, és tudja is alkalmazni a szerepek megformálása-kor. És akkor még nem beszéltem a különböző stílusok elsajátításáról...

– Mág emlékszem arra, ahogy a Jenűfában Templomos asszonyként színpadra lép, s megdermeszti a levegőt... Lehet ezt tanítani?

– Nem. A személyiségét minden hivatásos előadóművész az évek folyamán alakítja ki, formálja. Ezalatt az érzésvilágom gazdagabb és színesebb lesz. Idővel elő tudom hívni az átélte vagy olvasott, látott, aztán pedig már az elképzelt eseményeknél fellépő érzéseket is. Az ember képzeletvilága egyre gazdagodik. Például én színeket láttam, ha énekeltem. A hangom is átalakult, már akkor, ha csak láttam a zeneszerzők által beírt előírásokat: dolce, agitato, doloroso...

– Ősszel nemcsak mesterkurzus indul, hanem újra összemérhetik tudásukat a fiatal énekesek az önről elnevezett énekversenyen. A hírek szerint, nagy a túljelentkezés. Mi az oka, hogy ennyire népszerű ez a verseny?

– Kétségkívül ebben nagy szerepet játszik Budapest szépsége, a Zeneakadémia egyedülálló intézménye, s világszerte ismert vendégszeretünk. S az is, hogy én még a „rég gárda” élő, aktív tagja vagyok. Közismert, hogy mindig az igazat mondom, nem vezetek félre senkit. Ezt szoktam meg jómagam is a férjemtől. A színpadon mindig őszinte voltam, s amit tudtam, mindent odaadtam. Gondolom, mindez közrejátszik a fiatal énekesek döntésében... Nemsokára lezárul a jelentkezési határidő, s az aspiránsokat szeretettel és tisztelettel hallgatjuk meg zsűritársaimmal – Kocsár Balázssal, Kiss B. Atillával –, s kiválasztjuk a legjobbakat az élő versenyre.

– Mennyire volt elégedett a két előző megmérettetéssel, s miben lesz más ez a harmadik seregszemle?

– A felújított Zeneakadémia megnyitása után már alig egy évvel, 2014 szeptemberében sikerült megszerveznünk és lebonyolítanunk az

Turandot, Marton Éva és José Carreras, Staatsoper, Bécs, 1983

I. Marton Éva Nemzetközi Énekversenyt. A sikeren felbátorodva tervbe vettük, hogy ezt kétévénként megismételjük. 2016 ősen is megrendeztük ezt a seregszemlét, s az együttműködés a Zeneakadémiával – az előkészítő szervezésben és a verseny lebonyolításában – mindkét alkalommal kiváló volt. A második versenyen már a középdöntő és a döntő a több kamerás, élő internetes közvetítésnek köszönhetően harminc országban – Japántól az Egyesült Államokig, Norvégiától Brazíliáig – akár okostelefonról is követhetővé vált. A megmérettetés döntőjét a Bartók Rádió élő adásban közvetítette, a versenyről az M5-ös tévécsatorna ötvenöt perces filmen számolt be. Rendkívül pozitív hazai és külföldi visszajelzések érkeztek. A verseny után közvetlenül, „bónuszként” háromnapos ingyenes mesterkurzust tartottam a fiataloknak, a nyerteseknek és a kevésbé sikereseknek egyaránt. S ez a három napos, teltházas kurzus alkalmat adott arra is, hogy kihasználjam a Zeneakadémia adta csodás lehetőségeket, s reklámozzam intézményünket. S talán a seregszemle sikerét az is jelzi, hogy az eddigi énekversenyek díjazottjai közül a 2014-es nagydíjas Vörös Szilviát állandóan foglalkoztatja a Magyar Állami Operaház, rendszeresen koncertezik, s már külföldön is bontogatja szárnyait, most kapott két éves szerződést a bécsi Staatsopertől. A 2014-es verseny második díjasa, Tatiana Zhuravel ukrán koloratúrszoprán kiválóan alakította Eötvös Péter: A szerelemről és más démonokról című operájának női főszerepét a Magyar Állami Operaház 2017-es, januári premierjén. A 2016-os második díjas magyar Horti Lilla, a Zeneakadémia nemrég végzett hallgatója rendszeresen lép fel koncerteken és dales-teken, s már szerződése van a Magyar Állami Operaházban, többek között Mimit énekelte a 2017-es decemberi Bohémélet előadásokban, továbbá Rosalindát a pécsi Denevérben. Szép jövő áll előtte is.

Készülünk már a harmadik sorozatra, amelynek szeptember 10-e és 16-a között ad otthont a

Zeneakadémia. Ezzel sikeresen bekapcsolódhatunk a nemzetközi énekversenyek vérkeringésébe. Nagyon remélem, hogy az eddigi példás összefogásnak meglesz a gyümölcse most is.

– Ön mit tart a legfontosabbnak egy fiatal énekesnél?

– A kérdésében benne rejlik a válasz: az előadást; hogyan tudják a zeneszerző által leírt darabot újra és újra megszólaltatni. A zsűri különböző nemzetiségű és foglalkozású tagokból áll, egy a közös: szeretik az énekeseket, és szeretik a színházat. Mint zsűrielnök, ha úgy látom, hogy érdemes, élhetek a dupla szavazat lehetőségével. Eddig, itthon még nem volt rá szükség. Szenvedélyesen harcolok nemcsak a jó énekesekért, hanem a korrekt lebonyolításért is itthon és külföldön egyaránt. Emiatt akadt már problémám, nem is egy helyen... De nem bírom az igazságtalanságot, és e téren nem ismerek tréfát, tegyék ezt bárhol a világban, velem, vagy éppen mással.

– Számos bírálóbizottságba hívják, a világ különböző pontjaira. Hogyan látja, milyen a mai fiatal énekesgeneráció? Melyek az erőnyei és a gyengeségeik?

– Néhány észrevételemet foglalnék itt össze. Számos esetben tanácsolom például a növendékeimnek, hogy egyelőre tegyék félre a hozott anyagot, nem kell folytonosan azon rágódni, később elővesszük újra, és rögtön más megvilágításban fogjuk látni a szerző elképzelését. Sokszor tapasztalom, hogy hiányoznak a középfekvésben lévő hangok, pedig azokra kell építeni a magasságot... Meg kell találni azt a hangerőt, amelyből pianót vagy fortét lehet levegőadagolással képezni. Nagyon kevesen ismerik a jó lélegzést, a levegő folyamatos beosztását, a támaszt. S a szöveg megértésére és a kiejtésére több időt kellene fordítani. Egy áriát nemcsak elkezdni, de befejezni is tudni kell, közben pedig a darabban lévő érzelmi állapotot is megmutatni. Egy versenyen csak a teljes opera ismeretében lehet kiállni, és nem szabad a véletlenre bízni a megoldásokat. Fontos az első pillanat, amikor bejön valaki a színpadra:

hogyan viselkedik, milyen ruhát visel, ezzel erősíti vagy éppen gyengíti az egyéniségét. Több alkalommal megkérdeztem, hogy milyen szerepet szeretne a fiatal előadó a színpadon énekelni, és nem kaptam megfelelő választ, mert nem ismerték eléggé önmagukat, nem voltak tisztában azzal, hogy mire képesek ma, és a tanulással hová juthatnának el... S azt kell mondjam, hogy a három alapszabályt sem ismerik: adottság, tehetség és a hit. A tehetséget felhasználom az adottságom továbbfejlesztésére, s a hit szintén nagyon fontos, hiszen hinni kell magamban is.

– Egy interjúban említette, nagyon lényegesnek tartja a fiatalok felkészítését az életre. Mi mindent tud ezért tenni? S hogy látja, könnyebb vagy nehezebb dolga volt önnek pályakezdőként?

– Minden pályakezdőnek nehéz, amíg nem találja a helyét az életben. Teljesen mindegy, hogy az én időben kezdett volna, vagy most. Az adottságot kapjuk a Jóistentől, szüleinktől, a tehetségért pedig meg kell dolgozni, és ez a legnehezebb feladat. Okosan fel kell mérni, hogy kitől és hogyan kell megkapnunk azokat az információkat, amelyekre szükségünk van. Tájékozottnak kell lenni, hol melyik szerepkörben van hiány, milyen a kereslet, s persze azzal is tisztában kell lenni, hogy kitől és hol lehet tanulni. Egy fiatal énekesnek tudnia kell, hogy szüksége van-e diplomára, vagy inkább magánúton érdemes készülnie. Ezeket a kérdéseket a fiataloknak elsőként saját maguknak kell feltenniük... Az éneklés egy életforma, ami sok lemondással is jár. Fizikailag és lelkiileg erősnek, állhatatosnak kell lenni, s persze mindezt a hit, a magunkba vetett hit tartja össze. Tanárként, a mi feladatunk, hogy ezeket a tehetségeket megtaláljuk. Erre is módot ad egy énekverseny... Remélem, hogy az újjáépült Operaházban lesz elég lehetőségük ezeknek a fiatal tehetségeknek, hogy megmutathassák oroszlánkörmeiket!

– A Forbes Magazin 2017-ben is összeállította a legbefolyásosabb nők listáját, s a kultúra terén ön lett az ötödik... Emellett született még néhány évvel ezelőtt egy másik lista is, ahol az összes eddigi operaénekes között is a negyedik helyet érte el... Hogyan tudott felépíteni két ilyen sikeres karriert?

– A Forbes Magazin már a második úgynévezett karrieremet értékeli, míg az említett lista egy régebbi összeállítás, s az énekesi pályafutásomat méltatja... Ez utóbbi terén férjemnek,

Zoltánnak döntő szerep jutott. Ő volt a menedzserem, szervezte a fellépéseimet. Hosszú távra tervezett. Én azonban csak hat hónapra kaptam meg a testre szabott szerepeket, amelyekre fel kellett készülnöm, s az előadásokon maximális teljesítményt nyújtanom – mással nem is kellett törődnöm. Ez nagy erőt, nyugalmat adott, s hála Istennek, a siker sem maradt el. A férjem ügyelt arra, hogy egyszerre kaphassam meg a legjobb zenekart, a legjobb karmestert, a legjobb partnereket, a legjobb rendezőt és a legjobb közönséget is. Remek példa erre, hogy amikor 1978. június 6-án *A trubadúr* Leonóraként debütáltam – először énekeltem a milánói Scalában –, a partnereim között volt Ermanno Mauro, Fiorenza Cossotto, Sherrill Milnes, s Zubin Mehta vezényelte és Luchino Visconti rendezte az előadást. A közös munkánk is olyan természetesen alakult ki, mint sok minden más az életünkben. Zoltán volt az, aki már 1968-ban, amikor elvégeztem a Zeneakadémiát, azt mondta, el kell mennünk külföldre, mert az a potenciál, ami bennem van, idehaza nem fog kiteljesedni. Igaza lett! A sikerért pedig mindent megtett. Ő talált rá Medák Sárira Londonban, aki aztán egyik menedzserem lett, és 1972-ben ő intézte a kiutazásunkat Frankfurt am Mainba. Zoltán Frankfurtban, majd Hamburgban főorvosként folytatta a sebészti munkáját. Közben tanított az egyetemen, és nemcsak a fellépéseimet, utazásaimat, hanem a család ügyes bajos dolgait is szervezte, a hamburgi házunk fenntartását is kézben tartotta. Sikeresnek mondható, negyvenhárom éves pályafutásom után Zolival megállapodtunk abban is, ha együtt elhatározzuk, hogy egyszer befejezzük, akkor befejezzük. S a csúcson hagytuk abba. Néha hiányzik, de tény, hogy visszaút sincsen.

Amikor hazatértem, és tanítani kezdtem, akkor indult el a második karrierem... Mert engem most már az hajt előre, hogy átadjam a bennem lévő tudást, hogy segítek, hogy ki nyissam a fejeket és a szíveket. Ne az irigység vezérelje az ifjú művészeket, hanem a tudás, a szeretet és a szépség. Az érdekel, hogy az embereket kicsit jobba tegyem, hogy nyitottá váljanak és őszintén figyeljenek egymásra. Ez az én célom, és ez nem is kevés. Rengeteg munka, küzdelem és lemondás – ez az énekesi pálya, ahol semmit sem adnak ingyen. Én mindazt, amit megtanultam, megtapasztaltam, ameddig az erőm engedi, szeretném átadni, átadni, átadni...

– És nem hiányzik önnek a taps, az ünneplés?

– Nem az ünneplés, a fellépés hiányzik. Amikor látom, hallom, hogy aki ott áll a színpadon, nem tudja megoldani a feladatát, no, akkor feléled bennem a versenylő ösztön, hogy igen, nekem kellene ott állnom és megmutatnom... Mert az, hogy szívből szurkolok nekik, sajnos még nem segít, de boldog vagyok akkor, ha azt kapom, amit elvárok.

– Szép jubileumot ünnepel idén, júniusban lesz hetvenöt éves. Ha visszatekint, akad hiányérzete?

– Erre egyszer már azt feleltem: ha azt kérdeznék a Jóisten, kezdjük-e előlről ugyanígy, azt felelném, rajta! Hiányérzetem az eddigi életemmel, pályafutásommal – bármilyen furcsán hangzik – nincsen. A férjem és a Jóisten eddig nagyon vigyázott rám. Hálás is vagyok érte!

– Úgy tudom, szép lemezsorozatot is összeállított a férje a korábbi előadásaiból. Hány album készült el eddig, s melyek következnek még?

– Talán vegyük segítségül Zoli naplóját, amelyben így ír erről a sorozatról: „Először csak egy normális, lemezelő interjú műsornak indult, de Madarász Zsolt ötlete alapján sorozat született belőle – Marton Éva pályafutása live (élő) felvételeinek tükrében. Az elképzelést a Bartók Rádió vezetősége is támogatta, így került sor eddig kilenc, 90 perces adásra. Az összeállítások mellett akad, amely a következő címet viseli: *Férfiak, akikkel szívesen énekeltem, vagy énekeltem volna*. Remélem, így sikerül bemutatni Éva széleskörű, s itthon kevésbé ismert munkásságát. Egy-egy lemezcsoport összeállítása négy-öt hónapot vesz igénybe, s kizárólag élő felvételekből válogatnak. Az alapot szolgáló összeállítás célja, hogy az így elkészült lemezcsoport – a tervek szerint – később a Zeneakadémia, a Magyar Állami Operaház, a Bartók Rádió, a Magyar Művészeti Akadémia, a Széchényi- és a Nemzeti Múzeum könyvtárába kerüljön. A lemezek kereskedelmi forgalomban nem elérhetőek, kifejezetten archiválás céljára készülnek. Kiváló csapattal – Dvorák Zsuzsa, Juhász Miklós, Máté Éva Gyöngy – már jó két év munkáját fektettük a sorozatba, és remélem, a hátra levő részeket még sikerül befejeznünk. Később az összes felvétel digitalizálni szeretnénk. A tervek szerint még júniusig, Éva születésnapjáig, talán sikerül tető alá hoznunk a *Verismo és Marton Éva* összeállítást is, s aztán – ha minden a maga útján megy – december táján kerülne sor Mozart, Beethoven műveire, valamint a II. bécsi iskola alkotóira... Ennyivel tartozom még, hogy kiteljesedjen munkám a *Császárné szolgálatában*. Különböző ez lesz, ha egyáltalán elkészül, a könyvem címe is.” ♦♦

LEXIKON: Prof. Dr. hab. Ks. Marton Éva elismerései röviden. Számos kitüntetés mellett Marton Éva Kossuth-, Bartók-, Pásztor-, Prima Primissima díjas operaénekes, a Nemzeti Művész. 2016. augusztus 20-án megkapta a Magyar Szent István-rend kitüntetését. A Liszt Ferenc Zeneakadémia professor emeritája, a Magyar Állami Operaház főigazgatójának főtanácsadója, a Corvin-lánc testület alelnöke, a Szegedi Tudomány Egyetem díszdoktora, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. A VIII. és IX. kerület, Miskolc város és Budapest díszpolgára, a bécsi Állami Operaház örökös tagja, az osztrák állam kamaraénekes, 2009 óta a barcelonai Gran Teatre del Liceu 30 év után átadott aranyérmének birtokosa. A New York Times háromszor választotta Az év énekesének, illetve művészenek.